КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»

Кафедра практичної психології та інклюзивної освіти

ПРОГРАМА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ (КОНСУЛЬТАНТІВ) ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ

«ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ ФАХІВЦІВ ІРЦ З ЗАКЛАДАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

Програма підвищення кваліфікації розглянута і рекомендована до затвердження на засіданні кафедри практичної психології та інклюзивної освіти

(*протокол № 11 від 22.10.2026 р.)*

Завідувачка кафедри Галина ВАРХОЛИК

Програма підвищення кваліфікації затверджена науково-методичною радою

(протокол № 7-1 від 29 жовтня 2026 р.)

Голова науково-методичної ради Павло ХОБЗЕЙ

Розробники: ***Ремажевська В.М.*** доцент кафедри практичної психології та інклюзивної освіти ЛОІППО, кандидат педагогічних наук, доцент; ***Кузь Г.Б.,*** завідувач обласного ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти ЛОІППО; ***Кидик Л. В.***, методист обласного ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти ЛОІППО

Напрям підвищення кваліфікації: інклюзивна компетентність; створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища; особливості (специфіка) інклюзивного навчання; забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Розроблено на основі Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти з інклюзивним навчанням та фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 11 червня 2021 р. № 656.

Термін дії програми: з 01.01.2027 до 31.12.2031 року.

Рецензенти:

- **Ігор ТАНЧИН**, заступник директора з науково-педагогічної роботи ЛОІППО, кандидат історичних наук.
- **Людмила ЛИСОГОР,** начальник відділу навчально-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти УІРО, кандидат біологічних наук, доцент.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми

Урядом України ухвалені зміни в діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, які спрямовані на забезпечення систематичної підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Очікується, що реалізація цих змін створить умови для підвищення якості роботи інклюзивно-ресурсних центрів та поліпшить надання послуг дітям з особливими освітніми потребами, їхнім родинам й освітянам, які працюють з дітьми з ООП, та є черговим кроком на шляху до забезпечення рівного доступу до освіти та поліпшення інклюзивної підтримки дітей у навчальному середовищі.

Саме тому підвищення кваліфікації фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів потребує постійного вдосконалення професійних компетентностей в умовах змін законодавства, впровадження новітніх системних підходів до оцінювання розвитку дитини та організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти.

Програма підвищення кваліфікації ««**Організація співпраці фахівців ІРЦ з закладами дошкільної та загальної середньої освіти»** розроблена відповідно до стратегічного курсу держави щодо розбудови безбар'єрного освітнього простору та забезпечення рівного доступу до якісної освіти.

Цільова група: фахівці (консультанти) інклюзивно-ресурсних центрів.

Обсяг (тривалість): 30 год (1 кредит ЄКТС).

Особливості реалізації програми: програма реалізується в очно-дистанційному форматі. Лекційні та практичні заняття проводяться очно та/або дистанційно в синхронному режимі (відеоконференція), самостійна робота виконується асинхронно на освітній платформі закладу. Навчальні матеріали адаптовані до професійних потреб фахівців (консультантів) ІРЦ із різним рівнем досвіду. Навчання будується на кейсах із реальної практики; слухачі працюють у малих групах і впродовж курсу створюють груповий проєкт, що поєднує всі модулі програми. Рекомендована наповнюваність групи – до 25 осіб.

Форма підвищення кваліфікації: інституційна, (очно-дистанційна).

Мета підвищення кваліфікації: розвиток та вдосконалення професійних компетентностей фахівців (консультантів) ІРЦ щодо організаційно-методичного

супроводу дітей з ООП, забезпечення ефективної взаємодії з Командами супроводу закладів освіти та батьками для надання якісних інклюзивних освітніх послуг.

Завдання підвищення кваліфікації:

- актуалізувати знання нормативно-правової бази, що регулює діяльність ІРЦ та порядок організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної та загальної середньої освіти;
- надання консультативної допомоги педагогам щодо застосування адаптацій і модифікацій освітнього середовища та навчальних програм;
- сформувати стратегії суб'єкт-суб'єктної взаємодії та партнерства з батьками (законними представниками) дитини з ООП.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться:

ЗК.01: громадянська відповідальність;

ЗК.02: комунікація та взаємодія в команді;

ЗК.04: лідерська компетентність;

В1.2: педагогічна підтримка осіб з ООП;

А2.4: добір сучасних методик для роботи з ООП;

А3.3: цифрові технології в навчанні учнів з ООП;

Б1.1: урахування індивідуальних особливостей учнів з ООП;

Д1.2: використання інновацій у професійній діяльності.

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

знає нормативно-правові механізми функціонування ІРЦ та організації інклюзивного навчання в закладах освіти;

володіє методами розробки індивідуальної освітньої траєкторії, та визначає рівень підтримки дитини з ООП;

розробляє рекомендації щодо адаптації/модифікації освітнього процесу;

супроводжує діяльність Команд психолого-педагогічного супроводу закладів освіти.

веде документацію фахівця (консультанта) в АС «ІРЦ».

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації: контроль за знаннями слухачів проводиться послідовно й систематично: на практичних заняттях, індивідуальне та фронтальне опитування.

Оцінювання результатів підвищення кваліфікації здійснюється шляхом підсумкового тестування (бальна система) та вербального оцінювання виконання практичних завдань. На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест з 20 питань. Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, — 100 балів. Прохідний бал — 75. Учасники, які успішно пройшли навчання та склали підсумковий тест, отримують сертифікат.

Документ про підвищення кваліфікації: сертифікат встановленого зразка

Вартість (у разі встановлення): безоплатний характер надання освітньої послуги для слухачів курсів підвищення кваліфікації за регіональним замовленням місцевих органів управління освітою, вартість згідно з кошторисом відповідно до порядку надання платних послуг для всіх інших категорій.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Програмою передбачено поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю, спрямованою на формування та вдосконалення професійних компетентностей фахівців (консультантів) інклюзивно-ресурсних центрів у сфері інклюзивного навчання та методичного супроводу закладів освіти.

Особливістю є практико-орієнтований та інтегративний характер, який поєднує роль фахівця (консультанта) ІРЦ як експерта з оцінювання розвитку дитини та як стратегічного консультанта Команд психолого-педагогічного супроводу.

Підсумкові заходи та оцінювання: Оцінювання результатів навчання проводиться систематично й послідовно. Воно включає **поточний контроль** (опитування та аналіз практичних завдань під час занять, виконання модульних тестів) та **підсумковий контроль** (складання підсумкового тесту та розв'язання практичного кейсу).

Самостійна робота містить:

- завдання, спрямовані на ознайомлення з нормативними та інструктивно-методичними документами, що регламентують питання організації проведення комплексної оцінки розвитку дитини з ООП та інклюзивного навчання в ЗЗСО та ЗДО;

-пошуково-дослідницькі завдання, спрямовані на розроблення висновку про комплексну оцінку, вмінь працювати в команді фахівців ІРЦ;

- практичні кейси, які допоможуть сформувати та розвивати знання, уміння та навички педагогічних працівників з організації проведення комплексної оцінки дитини з ООП;

- вправи, спрямовані на рефлексію.

За результатами самостійної роботи слухачі презентують, на основі отриманих результатів готують індивідуальний проєкт, презентують та захищають його (тематика відповідно до фахового напряму) в контексті організації проведення комплексної оцінки дитини з ООП.

Підсумкові заходи: вихідне діагностування; презентація та публічний (дистанційний) захист індивідуального проєкту; тестування, підсумкова рефлексія. Форма підсумкового контролю — залік.

Зміст програми складається з чотирьох модулів. На етапі завершення навчання за Програмою слухачі складають підсумковий тест з 20 питань. Програма «Організаційні та методичні аспекти діяльності фахівців ІРЦ» передбачає теоретичну та практичну підготовку слухачів, а також виконання ними самостійної роботи та підготовку індивідуального проєкту.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту програми, становить 30 год. з них: 10 год — лекційні заняття; 14 год — практичні заняття (практична робота; вступне / підсумкове тестування), 6 год — самостійна робота, контрольні заходи.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва навчальних тем	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
Модуль 1. Загальна підготовка	**2**		**–**	**–**	**2**
1.1 Нормативно-правове забезпечення освіти дітей з ООП у ЗЗСО та організація навчання дітей з ООП в умовах НУШ	2		–	–	2
Модуль 2. Професійна підготовка	**5**	**8**	**2**	**–**	**15**
2.1 Освітня програма закладу освіти та річні навчальні плани з урахуванням роботи спеціальних/інклюзивних класів	2	1	–	–	3
2.2 Організація роботи команди психолого-педагогічного супроводу учня з ООП в ЗЗСО	1	2	–	–	3
2.3 Розроблення та реалізація індивідуальної програми розвитку (ІПР) учня (вихованця)	1	2	2	–	5
2.4 Організація освітнього середовища для дітей з ООП в умовах НУШ	1	1	–	–	2

Назва навчальних тем	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
2.5 Оцінювання навчальних досягнень учнів з ООП	–	2	–	–	2
Модуль 3. Фахова підготовка	**3**	**4**	**2**	**–**	**9**
3.1 Категорії (типи) ООП (труднощів), ступінь їх прояву та рівень психолого-педагогічної підтримки в ЗЗСО	1	2	–	–	3
3.2 **Адаптація та модифікація** — основні стратегії організації освітнього процесу для дітей з ООП	1	1	2	–	4
3.3 Індивідуальний та диференційований підхід до дітей з ООП в освітньому процесі	1	1		–	2
Модуль 4. Діагностично-аналітичний	**–**	**2**	**–**	**2**	**4**
4.1 Вхідне діагностування	–	1	–		1
4.2 Груповий проєкт: презентація	–	–		2	2
4.3 Вихідне діагностування, підсумкова рефлексія	–	1	–		1

Назва навчальних тем	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
РАЗОМ	10	14	4	2	30

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Загальна підготовка (2 години)

Тема 1.1. Нормативно-правове забезпечення освіти дітей з ООП у закладах загальної середньої освіти та організація навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах Нової української школи.

Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні»; Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти (чинна редакція); Порядок утворення та функціонування спеціальних класів; права дітей з ООП та їхніх батьків. Роль інклюзивно-ресурсного центру в освіті дітей з ООП, шлях дитини від висновку ІРЦ до початку навчання в школі; навчання учнів з ООП відповідно до категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів), рівнів підтримки та з врахуванням організації освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти (спеціальні та інклюзивні класи, з дистанційною формою здобуття освіти тощо); команда психолого-педагогічного супроводу та індивідуальна програма розвитку учня.

МОДУЛЬ 2. Професійна підготовка (15 годин)

Тема 2.1. Освітня програма закладу освіти та річні навчальні плани з урахуванням роботи спеціальних/інклюзивних класів.

Підстави створення освітньої програми закладу освіти, структура освітньої програми закладу; типові освітні програми; річний навчальний план; відображення корекційно-розвиткового складника освітньої програми; специфіка організації освітнього процесу у спеціальних та інклюзивних класах. Модельні навчальні програми. Реалізація корекційно-розвиткового складника освітньої програми закладу освіти.

Тема 2.2. Організація роботи команди психолого-педагогічного супроводу учня з ООП

Організація роботи та склад команди психолого-педагогічного супроводу; функції членів команди супроводу, роль керівника, розподіл відповідальності; порядок розроблення ІПР учня; організація засідань і ведення документації; взаємодія з ІРЦ та батьками.

Тема 2.3. Розроблення та реалізація індивідуальної програми розвитку (ІПР) учня. Структура ІПР; формулювання довготривалих та короткотривалих

цілей; визначення рівня психолог-педагогічної підтримки; особливості першого рівня підтримки дітям з ООП; моніторинг і оцінювання учнів з ООП; перегляд і внесення змін до ІПР; зв'язок ІПР з індивідуальним навчальним планом (індивідуальною навчальною програмою); адаптація/модифікація навчального матеріалу. Організація психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги).

Тема 2.4. Організація освітнього середовища для дітей з ООП в умовах НУШ.

Основні складові освітнього середовища; ключові принципи інклюзивного середовища; безпечне фізичне та матеріальне середовище; створення психологічно комфортного мікроклімату в закладі освіти, інформаційне та цифрове середовище; педагогічний та освітній простір (за вимогами НУШ): тематичні осередки у класах (навчальний, художньо-творчий, ігровий, куточок тиші тощо), мобільні, ергономічні меблі та дитиноцентричний підхід (ранкові кола, інтерактивні методики); вимоги до безпеки в школах під час війни; критерії оцінювання середовища для аудиту закладу освіти.

Тема 2.5. Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

Система та загальні критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти; принципи та функції оцінювання; підходи до оцінювання результатів навчання: види оцінювання та види оцінок, форми оцінювання, методи та інструменти оцінювання, інструментарій оцінювання, правила і процедури здійснення оцінювання учнів з ООП; фіксація динаміки досягнень в ІПР.

МОДУЛЬ 3. Фахова підготовка (9 годин)

Тема 3.1. Категорії (типи) ООП (труднощів), ступінь їх прояву та рівень психолого-педагогічної підтримки в ЗЗСО.

Загальна характеристика дітей з функціональними сенсорними труднощами, що передбачають обмеження слухової та зорової функції, з функціональними фізичними або моторними труднощами, що передбачають обмеження опорно-рухової (кістково-м'язової) функції, з функціональними мовленнєвими труднощами, з інтелектуальними труднощами, із соціоадаптаційними труднощами, зокрема такими, що пов'язані з розладами аутистичного спектра та складними порушеннями розвитку; зв'язок категорії (типу) труднощів, ступіня прояву та рівня психолого-педагогічної підтримки в закладі освіти.

Тема 3.2. Адаптація та модифікація — основні стратегії організації освітнього процесу для дітей з ООП.

Адаптація і модифікація змісту навчальних предметів (інтегрованих курсів); зміни у змісті, методах, темпі, середовищі та оцінюванні результатів навчаання; конкретні кейси учнів залежно від категорії (типу) особливих освітніх потреб (труднощів) та рекомендованого інклюзивно-ресурсним центром рівня підтримки дітей.

Тема 3.3. Реалізація індивідуального та диференційованого підходу до дітей з ООП в освітньому процесі.

Диференціація за складністю, темпом і формою подачі навчального матеріалу; парна й групова робота; використання ресурсної кімнати (ресурсного осередку); надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги); цифрові інструменти та спеціальні технічні засоби в організації навчання учнів з ООП.

МОДУЛЬ 4. Діагностично-аналітичний (4 годин)

Тема 4.1. Вхідне діагностування.

Реєстрація учасників. Ознайомлення з програмою підвищення кваліфікації. Формування очікувань учасників курсів.

Тема 4.2 Груповий проєкт: презентація групового проєкту.

Тема 4.3 Вихідне діагностування, підсумкова рефлексія.

Підсумкова рефлексія.

4. ВИМОГИ ДО ГРУПОВОГО ПРОЄКТУ.

Тематика проєктів обирається з переліку, наданого викладачем. Проєкт має містити:

- аналіз конкретного кейсу дитини з ООП та організації її навчання;
- адаптацію освітнього середовища;
- складену ІПР та/або індивідуальну навчальну програму (індивідуальний навчальний план);
- приклади адаптації і модифікації навчального матеріалу та освітнього середовища;
- висновки щодо ефективності виконання ІПР.

Форма представлення — презентація або буклет. Захист — публічний/ дистанційний.

4.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

1. Практикум із кодування за МКФ-ДП: Аналіз запропонованого клініко-педагогічного кейсу дитини, визначення її сильних сторін та наявних бар'єрів в

освітньому середовищі, а також складання профілю функціонування за доменами Міжнародної класифікації функціонування.

2. **Оформлення висновку комплексної оцінки ІРЦ:** Заповнення шаблону висновку комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини на основі результатів діагностичного обстеження (із фокусом на логічний зв'язок між виявленими труднощами та підсумковим колегіальним рішенням).

3. **Розробка диференційованих рекомендацій:** Формулювання адресних рекомендацій для педагогів та батьків щодо організації освітнього простору, модифікації/адаптації навчальних матеріалів для дітей із різними категоріями труднощів (РАС, РДУГ, порушення зору або слуху на вибір).

4 . **Моделювання кейс-взаємодії Команди супроводу:** Розробка алгоритму спільних дій та розподілу зон відповідальності між фахівцем ІРЦ, вчителем, асистентом вчителя та батьками під час першого засідання Команди психолого-педагогічного супроводу та перегляду ІПР.

4.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Напрями реформування та останні нормативно-правові зміни в діяльності інклюзивно-ресурсних центрів в Україні.
2. Механізми фінансування корекційно-розвиткових послуг та порядок використання субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами.
3. Філософія та архітектура МКФ-ДП: взаємодія між станом здоров'я, факторами середовища та особистісними факторами дитини.
4. Етичні стандарти, деонтологія та правила використання коректної термінології під час професійної комунікації і проведенні комплексної оцінки дітей з особливими освітніми потребами.
5. Світові стандартизовані методики та скринінгові інструменти оцінки розвитку, що використовуються фахівцями ІРЦ для верифікації проявів РАС та РДУГ.
6. Специфіка добору та використання асистивних технологій, засобів альтернативної та додаткової комунікації (АДК) і спеціального дидактичного матеріалу для дітей із сенсорними порушеннями (зору та слуху).
7. Інструменти та показники моніторингу динаміки розвитку дитини під час консультативного супроводу Команд психолого-педагогічного супроводу закладів освіти.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Конвенція ООН про права дитини.

2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю.
4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
5. Закон України «Про освіту» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
6. Закон України «Про повну загальну середню освіту» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 № 530 «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 № 765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text
11. Наказ Міністрів освіти і науки України від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti
12. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2022 № 1035 «Про затвердження Положення про систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1307-22#Text
13. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 № 1008-р «Про затвердження плану заходів із впровадження в Україні Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я та Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2017-%D1%80#Text
14. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р «Про затвердження Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text

Основна література

1. Литовченко С. В., Жук В. В., Таранченко О. М. Дитина з порушенням слуху. Харків : Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 56 с.

2. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ : Пересвіт, 2018. 252 с.
3. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
4. Софій Н. З. Спільність зусиль: фахівці в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2016. 108 с.
5. Сучасні підходи до оцінювання розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивно-ресурсних центрах : методичний посібник / за ред. В. В. Засенка, А. А. Колупаєвої. Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2020. 144 с.

Додаткова література

1. Ашиток Н. Інклюзивна освіта: системний підхід. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2015. № 29. С. 11–16.
2. Литовченко С. В. Діяльність ІРЦ у системі підтримки дітей з особливими освітніми потребами: актуальні питання. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. № 4 (93). С. 30–36.
3. Права людини: знати, щоб захищати. Що треба знати про захист прав дітей з інвалідністю : методичний посібник / за заг. ред. Н. З. Софій. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 52 с.

Інформаційні та електронні ресурси

1. Автоматизована система інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»). URL: https://irc.gov.ua/
2. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. URL: https://ispukr.org.ua/
3. Міністерство освіти і науки України (розділ «Інклюзивне навчання»). URL: https://mon.gov.ua/tag/inklyuzivne-navchannya
4. Національна Асамблея людей з інвалідністю України. URL: https://naiu.org.ua/
5. Портал «Нова українська школа» (рубрика «Інклюзія»). URL: https://nus.org.ua/tags/inklyuziya/
6. Публікації та методичні матеріали Українського інституту розвитку освіти (УІРО). URL: https://uied.org.ua/publikaczii/
7. Представництво ЮНІСЕФ в Україні (Освітні матеріали). URL: https://www.unicef.org/ukraine/
8. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» (Електронна бібліотека). URL: http://www.ussf.kiev.ua/